

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

**ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟ ΧΑΜΗΛΟ ΕΠΙΠΕΔΟ
ΠΙΕΖΕΙ ΑΣΦΥΚΤΙΚΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ**

ΤΙ ΦΤΑΙΕΙ ;

**ΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΥΨΗΛΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
ΜΟΝΗ ΕΛΠΙΔΑ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΜΗ**

ΠΑΤΡΑ, 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2000

Η ΝεοΕλληνική κοινωνία διέρχεται την οξύτερη φάση της παρατεταμένης παρακμής της. Η εμμονή, η έκταση και το βάθος της κρίσης κάνουν φανερό ότι δεν πρόκειται για τις επιπτώσεις μιας καθοδικής περιόδου κάποιου ιστορικού κύκλου, αλλά για συστηματική και

δομική ανεπάρκεια που προκαλεί συνολική και μόνιμη δυσλειτουργία. Το αποτέλεσμα είναι συρροή αποτυχιών προσωρινά μόνο εξωραϊζόμενη από μια μυθοπλασία επιτευγμάτων. Τα διατυμπανιζόμενα κατορθώματα εύκολα και γρήγορα αποδεικνύονται είτε εξ ολοκλήρου πλαστά, είτε ουσιαστικά ασήμαντα, φτιασιδώματα μικρών αντικειμενικά και μεμονωμένων εξάρσεων μετριοτήτων.

Στο εσωτερικό η δημόσια διοίκηση δεν εξυπηρετεί τον συστατικό σκοπό, τον λόγο της ύπαρξής της και δεν λειτουργεί αποτελεσματικά. Από το άλλο μέρος η κοινωνία δεν εκτιμά και δεν εμπιστεύεται την κρατική οργάνωσή της. Οι περισσότεροι θεσμοί (ιδίως και κατ'εξοχήν αυτοί που ανήκουν ή εξαρτώνται από την πολιτική δόμηση της κοινωνίας) έχουν εκπέσει στην αντίληψη των πολιτών και έχουν αυτοκαταστεί αναξιόπιστοι. Η εκπαίδευση αποτελεί μια παταγώδη αποτυχία. Η οικονομική δραστηριότητα είναι δάνειος – κυριολεκτικά και μεταφορικά: κρέμεται από τις ενέσεις των κοινοτικών εισροών που, επί πλέον, κακοδαπανώνται. Η πνευματική παραγωγή είναι υποτονική, ανίκανη να γεννήσει αιχμές μεγέθους και ύψους, ή να κινηθεί, αν όχι ανταγωνιστικά, έστω αξιοπρεπώς, σε διεθνή πεδία. Παρόμοια, στις εξωτερικές σχέσεις απουσιάζει παντελώς οποιαδήποτε βαθυστόχαστη στρατηγική. Η χώρα παραπαίει με σχεδιασμούς βάθους μερικών μηνών. Οι μόνες σταθερές που μπορεί να διαβλέψει κανείς είναι, πρώτον, μια απέλπιδα μάχη κατά της ιστορίας, μια πεισματική όσο και ανήμπορη προσπάθεια διατήρησης του status quo, μέσα σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον κοσμογονικών μεταβολών. Και δεύτερον, η προσήλωση σε εσφαλμένες επιλογές που ανάγονται τόσο περισσότερο σε ιδεοληψίες όσο αποκαλύπτεται το λάθος τους. Και οι δυο σταθερές συγκλίνουν στην καλλιέργεια εχθρικής στάσης προς μια δαιμονοποιημένη παγκοσμιοποίηση. Ξεχνιέται ότι η παγκοσμιοποίηση είναι απειλή για τα απολιθώματα μόνο τα οποία συντρίβει, αλλά ευκαιρία για τους δυναμικούς ζωντανούς οργανισμούς που ζητούσαν ευκαιρία να ξεφύγουν από το αρτηριοσκληρωτικό Ευρωπαϊκό σύστημα για να λειτουργήσουν δημιουργικά και, όσο τους παίρνει η πολλαπλή ισχύς τους, καθοριστικά. Η συναίσθηση της αδυναμίας οδηγεί σε μια φρενιτιώδη πολιτική αναβολών, σαν να θέλουμε να σταματήσουμε τον χρόνο: αλλά ο χρόνος τρέχει και είναι στην εποχή μας εξαιρετικά πυκνός. Έτσι η χώρα υποβιβάζεται συνεχώς γεωπολιτικά, όπως υποβαθμίζεται στρατιωτικά, πολιτιστικά, δημογραφικά και οικονομικά. Η δημογραφική υπογεννητικότητα είναι η πληθυσμιακή έκφραση μιας συνολικής αγωνίας: δεν παράγεται σημαντική πνευματική, στρατηγική, οικονομική, πολιτική παραγωγή υψηλής στάθμης.

Τι φταίει; Φταίει το απελπιστικά χαμηλό επίπεδο της χώρας και της παραγωγής της. Οι ηγετικές τάξεις δεν φρόντισαν, ή δεν μπόρεσαν, να ανεβάσουν την στάθμη τους με απόλυτους όρους, περιοριζόμενες απλώς στην διατήρηση σχετικών ενδοκοινωνικών διαφορών αποκλειστικά βασιζόμενων σε προνόμια θέσεων. Εμπεδώθηκε έτσι ένα πρωτοφανές και αλλόκοτο φαινόμενο: οι ηγετικές δομές να αντιπροσωπεύουν ως επί το πλείστον χαμηλότερο δυναμικό ικανοτήτων από τον μέσο κοινωνικό όρο. Ένα πελατειακό σύστημα εξάρτησης όλων των λειτουργιών, ομάδων και τομέων από την εξουσία παγίωσε στην κοινωνία μια ανεπανόρθωτη λογική ήσσανος προσπάθειας, μια στάση μεμψίμοιρης αποδοχής των πάντων και μια κατάσταση μόνιμης ύφεσης.

Η συνοπτική περιγραφή αυτού του πολυσχιδούς φαινομένου καθολικής αποδυνάμωσης και συνεπακόλουθης αποτυχίας αποδίδεται βασικά σαν γενικευμένη κατάσταση χαμηλού επιπέδου. (Κραυγαλέο παράδειγμα είναι η εκπληκτική και ανεπίδεκτη προφασεολογίας

υστέρηση στην παραγωγή πρωταγωνιστικού έργου γύρω από την κλασσική παράδοση). Αυτό το χαμηλό επίπεδο εξηγεί και τις ανοχές της κοινωνίας για τα κακώς κείμενα, λεγόμενα και δρώμενα. Το ίδιο και την απουσία κριτηρίων για μια κοινή βάση εκτίμησης απόψεων και πράξεων, η οποία έλλειψη προβάλλεται ως μανιώδης εκζήτηση «ομοφυχίας» σε όλα τα θέματα – εμμονή κενή περιεχομένου, ύποπτη και αντιπαραγωγική.

Το καθολικό υστέρημα προκαλεί νοσηρές αντιδράσεις. Κυριαρχεί η εσωστρέφεια μέχρι παραλογισμού: η αποτυχία δικαιολογούμενη αυτοανακηρύσσεται ανάδελφος. Θα θέλαμε να πιστέψουμε ότι η μοναδικότητα είναι η αιτία της δυσπραγίας; Όλα, ιδέες, επιλογές, προϊόντα, προορίζονται για εσωτερική κατανάλωση: δεν ισχύουν εκτός συνόρων. Έξωθεν οι βάρβαροι – ως εάν δεν ανήκαμε ακριβώς εμείς στον βαρβαρισμό των αρχών της τρίτης χιλιετίας. Το βάρβαρο είναι σε κάθε εποχή η έσχατη περιφέρεια του ιστορικού γίγνεσθαι. Και βρισκόμαστε στο περιθώριο των εξελίξεων από κάθε άποψη.

Η ατέρμων παλινδρόμηση μεταξύ του εκσυγχρονιστικού τώρα και παλαιότερα προοδευτικού Ευρωμιμητισμού αφ' ενός και μιας ναρκισσευόμενης γραφικότητας κατά περίπτωση αρχαιολατρικής, νεοορθόδοξης ή λαϊκής αφ' ετέρου, ταλαιπωρεί τον τόπο από της ιδρύσεως του εθνικού κράτους. Αμφότερα τα αδιέξοδα συσκοτίζουν την υποβόσκουσα συνείδηση του θεμελιώδους ελλείμματος: το νεοελληνικό κράτος θεσμοθετήθηκε εσφαλμένα, χωρίς ανταπόκριση προς την φύση και τον χαρακτήρα του Ελληνισμού. Οι δομές του κρατικού οργανώματος δεν απελευθερώνουν το δυναμικό και δεν πολλαπλασιάζουν την ενέργεια της κοινωνίας• αντιθέτως, τα εγκλωβίζουν και τα εξουδετερώνουν. Ο εκμοντερνισμός της Ελλάδας έβαινε αντίπαλος προς την ουσία του Ελληνισμού. Γι' αυτό και δεν έγινε ποτέ πραγματικός εξορθολογισμός με βαθιές ρίζες. Υπάρχει αντικειμενική διάσταση, η οποία και εκφράζεται αμοιβαία ανάμεσα στον ψυχισμό του πολίτη και στην αυθεντία της θεσμικής εξουσίας, μεταξύ κοινωνικής βούλησης και κοινωνικής θέσμησης. Η κοινωνία χρειάζεται αναδόμηση σύμφωνη προς την ιδιοσυστασία της για να θεραπευθεί η δυσλειτουργικότητα και για να μπορέσει να παίξει δημιουργικό ρόλο στον διεθνή στίβο της παγκοσμιοποιημένης ιστορικότητας που ζούμε. Απορρίπτει το κύρος των ανοικτών δομών της, και θα αποβάλλει αυτές τούτες τις αντιπαραγωγικές δομές με την πρώτη κατάλληλη ευκαιρία.

Η απελευθέρωση του εγκλωβισμένου δυναμικού, η απελευθέρωση των κλειστών δομών ενός αποστεωμένου συστήματος, δεν μπορεί να γίνει προφανώς μέσω των ιδίων των αγόνων δομών: τα απολιθωμένα σχήματα των τύπων κοινωνικής δράσης δεν δύνανται να γεννήσουν την ουσία και το περιεχόμενό της. Εξ ίσου όμως δεν μπορεί η λυτρωτική αποδέσμευση να πραγματοποιηθεί με την φυσική ανάγκη και την απλή απαίτηση του ανθρώπου να αφεθεί να λειτουργήσει παραγωγικά: το ζητούμενο χρειάζεται να ενεργοποιηθεί, και γι' αυτό δεν φτάνει η ενστικτώδης και ασυνείδητη όρεξη. Σε ενάντια περίπτωση δεν θα χρειαζόταν το άτομο την πολιτική οργάνωση της ύπαρξής του σε κοινωνία για να μπορέσει να επιτύχει τον ύψιστο βαθμό της τελειότητας που είναι σε θέση να υλοποιήσει.

Ο ίδιος καθολικός νόμος εκφράζεται και με σύγχρονους όρους του οικονομικού πεδίου: ένα νοσουν σύστημα, δυσλειτουργούν λόγω κακοδομίας, δεν μπορεί να διορθωθεί μόνο με τόνωση της ζήτησης. Η αύξηση απλώς του όγκου της ζήτησης, χωρίς ανάταξή της, θα επιδεινώσει μάλιστα τις δομικές ανεπάρκειες του συστήματος, μετά από μια πιθανή

βελτίωση της εικόνας του βραχυπρόθεσμα. Εκείνο που χρειάζεται είναι αναδιάρθρωση της ζήτησης, επέκτασή της σε ανενεργούς μέχρι τούδε τομείς, ποιοτική αναβάθμισή της. Και αυτό δεν μπορεί να γίνει με μόνη την ποσοτική διόγκωσή της, γιατί αυτή αφήνει αναλλοίωτες τις δομικές, διαρθρωτικές σταθερές του συστήματος που είναι ακριβώς οι αιτίες της κακολειτουργίας και αναποτελεσματικότητάς του.

Από το άλλο μέρος η δομική υφή του συστήματος δεν μπορεί να αλλάξει με διορθωτικές παρεμβάσεις που ξεκινούν από την ίδια την δομή του συστήματος. Πρώτον διότι τέτοιες προσπάθειες εκφυλίζονται αργά ή γρήγορα από την τριβή με τις διαδικασίες του συστήματος• δεύτερον διότι έρχονται σε αντίθεση με τα παγιωμένα συμφέροντα του κατεστημένου του συστήματος, το οποίο βέβαια βολεύεται από την έλλειψη πραγματικού ανταγωνισμού, συνέπειας του χαμηλού επιπέδου• και τρίτον διότι αδυνατούν να ενεργοποιήσουν την πιεστική, αλλά τυφλή, δυναμική της κοινωνίας για αναδόμηση λόγω αναξιοπιστίας της θεσμικής οργάνωσης του κοινωνικού οικοδομήματος.

Εάν ούτε η θεσμική οργάνωση της κοινωνίας δεν μπορεί αφ' εαυτής να επιτύχει την αυτοανανέωση (γιατί ακριβώς εκεί βρίσκεται η θεμελιώδης πληγή του κοινωνικού σώματος)• ούτε η ασυνείδητη ανάγκη και η σιωπηρή απαίτηση για απελευθέρωση του καταπιεσμένου δυναμικού δεν ισχύει να επιβάλλει από μόνη της την ανάταξη της λειτουργικής δόμησης της κοινωνίας (γιατί άλλως δεν θα υπήρχε ούτε η δυνατότητα του προβλήματος αφού πάντοτε η κοινωνία θα απελάμβανε την οικεία θέσμισή της λειτουργούσα έτσι μονίμως υπό την μέγιστη αποδοτικότητα της και την βέλτιστη αυτοπραγμάτωση των ατόμων της)• τότε δεν μένει παρά η αυτόνομη ατομική παρέμβαση με προσφορά ποιότητας σαν μοναδική πιθανότητα σωτηρίας.

Η προσφορά πάντοτε διεγείρει την ζήτηση, και όχι αντιστρόφως. Η ζήτηση είναι κατ' ανάγκην ζήτηση κάποιου πράγματος: ορίζεται από το αντικείμενό της. Δεν νοείται ζήτηση για κάτι που απουσιάζει από τον αντιληπτικό ορίζοντα του υποκειμένου. Η ζήτηση εξαρτάται από το γενικό επίπεδο της κοινωνίας. Αντιθέτως η παραγωγή δημιουργεί το αντικείμενό της. Έτσι η προσφορά δημιουργεί την ζήτηση του προϊόντος της, τόσο περισσότερο μάλιστα όσο αυτό ανταποκρίνεται σε, ή συνδέεται με, βαθύτερες ανάγκες της ανθρώπινης φύσης. Η προσφορά ενός νέου πράγματος, επί πλέον, μεταβάλλει την διάρθρωση της ζήτησης: ανάγκες ευρισκόμενες σε αδιαφόριστη κατάσταση ενεργοποιούνται και συγκεκριμενοποιούνται, και επιθυμίες γεννώνται και επανιεραρχούνται. Το πεδίο των επιλογών ανασχηματίζεται και μαζί του η συμπεριφορική δομή της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο δρόμος ανοίγει λοιπόν για την αυτόματη, κάτω από την πιεστική κοινωνική απαίτηση, αναδόμηση του συστήματος με την αναθεώρηση της θεσμικής οργάνωσής του. Και όλα αυτά προκύπτουν σαν αποτελέσματα ατομικής παρέμβασης, αφού η παραγωγή και προσφορά εξαρτώνται από την δημιουργικότητα, της οποίας η ανάγκη και η ικανότητα είναι υπόθεση βασικά του ατόμου. Αρκεί να αφεθεί, και να ενθαρρυνθεί με τα κατάλληλα κίνητρα, να λειτουργήσει απερίσπαστα.

Όσο και εάν φαντάζει ουτοπικό, η προσφορά ποιότητας (για βέλτιστο αποτέλεσμα συνοδευόμενη από περιορισμό της ποσότητας της ζήτησης) παρέχει την μοναδική ρεαλιστική διέξοδο σε κατάσταση ενδημικής, συστημικής κρίσης. Με την παροχή του καλύτερου (μάλιστα σε ένα πλαίσιο στενότερης ζήτησης), εθίζεται η κοινωνία στην

ποιοτική διαφοροποίηση, καλλιεργούνται κοινά κριτήρια διάκρισης και ελαττώνονται οι ανοχές του κοινωνικού συνόλου προς την αποτυχία. Οι απαιτήσεις όχι μόνον αυξάνουν ποσοτικά, όχι μόνον, επί πλέον, επεκτείνονται υπέρ την προηγούμενη ποιοτική οροφή, αλλά και αναδιαρθρώνονται με μετάθεση του κέντρου βάρους προς τα άνω. Έτσι ανεβαίνει το γενικό κοινωνικό επίπεδο: υψούται το άνω όριο των επιτευγμάτων και αναδιανέμεται η κατανομή των πληρουμένων αναγκών και επιθυμιών με μεγαλύτερη έμφαση προς τις ανώτερες ικανοποιήσεις.

Υπάρχει ένα ακόμη σημαντικό βήμα στην πραγματολογική αυτή λογική. Τόνωση της προσφοράς σημαίνει απελευθέρωση της δημιουργικότητας και παραγωγικότητας. Αλλά κάθε δημιουργία και παραγωγή είναι σε τελευταία ανάλυση θέμα γνώσης και ικανότητας. Παρέμβαση λοιπόν υπέρ της προσφοράς συνεπάγεται αναγκαία, αν είναι πραγματική και όχι απλώς τυπική, ενθάρρυνση του διανοητικού και τεχνογνωστικού κεφαλαίου. Η σημασία μάλιστα μιας τέτοιας διευθέτησης φαίνεται στις ουσιαστικές της διαστάσεις αν ληφθεί υπ' όψιν ότι στην γνώση ανάγεται όχι μόνο η οικονομική ορθολογική δραστηριότητα και η στρατηγική δράσης, αλλά κάθε πτυχή της ανθρώπινης ενέργειας, τόσο στον υψηλό πολιτισμό όσο και στον καθημερινό βίο, ακόμη και στον αισθητικό όσο και στον ηθικό τομέα. Αληθής γνώση εδραιώνει και για την θρησκεία την σωτηριολογία της.

Στον πυρήνα κάθε θεραπευτικής αγωγής εξόδου από την παρακμή του ελληνισμού βρίσκεται η πνευματική παραγωγή ύψους και μεγέθους, η πολιτιστική προσφορά απολύτου ποιότητας, η καλλιέργεια γνώσης αιχμής, γνώσης βαθειάς και γι' αυτό λειτουργικής και εργαλειακής, γνώσης πραγματολογικής και πραγματιστικής. Και εδώ έγκειται το νόημα του κλασσικού λόγου και φιλοσοφίας για την σημερινή εμπερίστατη πραγματικότητα του νεοελληνισμού.

Αναδόμηση και αναθέσμιση της κοινωνίας χρειάζεται την επανατοποθέτηση του δικαιώματος και του βάρους των επιλογών στο άτομο. Αυτό τώρα προϋποθέτει την ουσιαστική απελευθέρωση των αγορών πέρα από τις Ευρωπαϊκές πέδες. Και πρώτα απ' όλα την απελευθέρωση της αγοράς, δηλαδή της παραγωγής και διανομής, του πνεύματος. Όστε να υπάρχουν κίνητρα για να προσφερθεί το καλύτερο από αυτούς που μπορούν να το δημιουργήσουν.

[Δημοσιεύθηκε στον "ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΡΥΚΑ"]